

„Magunk revíziója”

Irta: Reményik Sándor

Egy festményt látok: parányi aquarellt. A művész csak úgy odalehelte, – de nagyon mélyről jött sóhajtás volt az. Téli erdőn tar tölgyfa, öreg tölgy, – kérge sötét, száraz, repedezett, talán korhadt is. Egyik oldalára rácsapódott és rátapadt a hó. Másik oldalán a művész keze megnyitotta a törzset, felemelte a kérget, mint függőnyt s látni engedi az élő fa titokzatos belsejét. Bent különös leplekbe burkolt alakok szunnyadnak, – vagy virrasztanak talán – a halottnak látszó fa *élő szellemei. Lelkek a fában.*

Ahányszor a mi erdélyi magyar életünkre, irodalmunkra gondolok, mindég látom azt a parányi katakombát a tölgyfa üregében, s annál tisztábban és erősebben látom, minél inkább előlbe állítja ezt a viziót egy-egy hatalmas belső életnyilvánításunk. A mi egész itteni életünknek és irodalmunknak voltaképpen nagy, állandó szellemidézésnek kellene lennie, – nagyrésztben az is: a téli tölgyfa, az ősi fa lelkeinek költögetése. Szózat hozzájuk: ne szunnyadjanak, hanem virrasszanak, ne pihenjenek, de csendben munkálkodjanak, formálják lassan, a mindég rendelkezésükre álló drága nedvekből és erőkből a majdani, nyári, üde, zöld lombkoronát. A tölgyfa kérgének ez a meglibbentése azonban utalás egyszersmind arra, hogy akármilyen gyönyörű a fényben és szélben hullámzó lombkorona, mégis csak *külsőleg*, – mégsem a lényeg. Nélküle is áll és él a fa, télen is, hóban is, – félig-korhadtan is. Csak a belső erők, a gyökerek szellemei nélkül nincs többet élet. Az elkopásnak

ezerszer kitett, és mégis el nem koptatható, mert minden igazi egyéniségben új fényvel kigyúló Igének számunkra különösen fordítva is igaza van: Mit árthat valakinek, ha az egész világot elvesztette is, de a lelke megmaradt?...

Makkai Sándor egész eddigi életének és munkásságának bizonyágtétele szerint ilyen szellemidező, lélek-költögető. Egyik súlyos bizonyágot a másik után szolgáltatva arra, hogy neki csakugyan nem a lombkorona élete fontosabb, hanem a gyökereké, lényegesebb mindég az, ami a tölgyfa törzsén belül, mint ami azon kívül történik. Ez az új bizonyágtétele: öt megrendítő előadásának könyvbefoglalása (Erdélyi Szépművés Céh kiadása, 1931) szerintem azért nagy állomás az ő útján, mert gondolkodásának, és szellemiségének régen leszűrt, kristályos eredményeit először alkalmazta most rendszeresen és összefüggően, programmszerűen az erdélyi magyar nemzeti kisebbség sorsára. Ez nem írásmagyarázat, nem vallásfilozófia, nem történelmi tanulmány, nem szépirodalom, – ez *politikai program* egy kisebbségi nép számára. De olyan politikai program, amely a történelemből, a filozófiából s legmagasabb fokon az *Evangeliumból* ered. Egész célját illetően s minden vonatkozásában gyakorlati, de magas eredetűnek megfelelően isteni színezetét megtartja a gyakorlati elágazások s részletösvények végső pontjáig. Él ez a „nemzetpolitikai” program a művészet eszközeivel is. Mint Makkai előadásainak általában: rendkívüli plasztikája van.

Minden mondata kis dombormű, domborművek sorozatából tevődik össze minden előadás s végeredményben a *kisebbségi nemzet-ideál* nagy szoborműve.

Kisebbségi nemzet-ideál... Úgy érzem, Makkai könyvének megértése, megszeretése, követése azon dől el, hogy mennyire képes a fülünk ennek a szónak a csengését megszokni s hozzá alkalmazkodni. Lesznek bizonyára „csodavárók” akiknek ez mindörökre idegen zene marad. Hát lehet ideálról beszélni kisebbségi sorsban? Lehet ebből a sorsból ideált faragni? *Lehet*, – mondja Makkai Sándor, mert rendíthetetlen meggyőződése, gondolkodásának sziklafundamentuma az, hogy *ami velünk történik*, akár egyes emberrel, akár nemzettel, az mindig másodrendű ahhoz képest *amit mi magunk csinálunk*. S ez nemcsak azt jelenti, hogy az erkölcsi öntudat épsége a fizikai pusztulásban is magáért való érték, hanem épen azt is hirdeti, hogy *nem pusztulhat el* az a nemzet, amely lelkileg nemzet akar maradni. Ebből a lelkiségből előbb vagy utóbb kinő az anyagi erő is, feltarthatatlanul. Ha a tölgy belsejében ott munkálnak ez életerő tündérei, akkor csak idő kérdése a rügyfakadás künn, az ágak hegyén...

A „revízió” divatos szó mostanában, épenúgy, akár az „átértékelés”. Lesznek bizonyára, akiknek Makkai Sándor csalódást okoz azáltal, hogy szinte tüntetően szembefordul ezeknek a szavaknak divatos és megszokott értelmezéseivel. Nem a külső revíziók a fontosak, a nélkülözhetetlenek. Nem az egyén vagy nemzet külső sorsának megjavítása. Egy a szükséges dolog: „Magunk revíziója” minden vonalon. Minden egyes lélek ön-revíziója a lelkiismeret fényénél, s a nemzeti öntudat revíziója a történelem világosságában. *Az előítéleteinket* kell revízió alá vennünk. emberi és nemzeti előítéleteinket.

Mi az előítelek lényege? Az, hogy az ember egyszer fogalmat alkot magának valamiről, azt lezárja, s nem számol többet azzal, hogy az élet folyton halad, hullámszik tovább, túlmegy az ő vakon őrzött képén, fogalmán. *A tények mások*, a tények pedig parancsolnak. A lényekhez alkalmazkodnunk kell, – nem gyáván, megalkuvón, és sohasem *egyéni*leg – itt a nagy distinkció, nagy választóvíz! – hanem mindig józanul, öntudatosan s mindig a *közösség*, a *nemzet* érdekében. Makkai első előadása a revíziót parancsoló *tények* könyörtelen erejéről beszél, amelyek ellenére nekünk itt kell megmaradnunk, „a törvényes rend keretei között – örökre magyaroknak.”

A második előadás, az egész könyv súlypontja erről az *örök magyarságról* beszél. Mi a magyarságunk lényege? Mik a magyar bűnök és magyar erények? Mit kell követnünk, mit kell kerülnünk, mi volt a múltban rossz, mi volt jó és nemes? Mit vihetünk át a magyar multból mint abszolút értéket kisebbségi sorsunkba? *A magyar Géniusz*t, amely „kihámozva földrajzi, politikai, állami fogalmakból, megfosztva minden ilyen meghatározótól” a maga meztelen szépségében tündökölt előttünk nagy magyar személyiségek és szellemek életében, mint lelki nemzet, mint el nem muló példa: „*Impérium lélekben és igazságban.*”

A következő három előadás, illetve fejezet azt a problémát tárgyalja, mennyiben lehetséges a mi számunkra ma itt Erdélyben egy ilyen Impérium. De itt az író az ideák

magasságából teljesen a gyakorlati élet mezejére lép. Keresi az erdélyi magyar „egység érc-alapját”, mert az hiányzik. A szociális előítéletek miatt, melyek a közös nyomorúság ellenére sem engedik a társadalom különböző rétegeit egymás igazán emberi közelébe. Sok helyt maró és elevenbe metsző szatira ez a kép. Nem gazdasági helyzetváltozásokra irányul ez a szociális reform-gondolat s nem kimél ítélésben egyetlen osztályt sem. Mindegyiknek a *lelkére* beszél, jogai és igényei mellett *kötelességeire* figyelmezteti. Továbbmenve, ez a gondolat a magyarság olyan *megszervezésének* módját kutaja, melyből önként következzenek aztán minden egyes anyagi és szellemi boldogulása. Itt hangsúlyozza minden idők legnagyobb magyar elméinek szüntelen követelését: *magunk erejéből*. *Meri* állítani, hogy másfélmillió magyar olyan erőt jelent még mai kifosztottságában is, hogy ha komolyan összeállanak a „kötő-anyagot megtalált homokszemek”: megmenthető minden értékünk. Nem igaz, hogy minden erőnköt kimerítettük. Egyes rétegek voltak csupán aránytalanul megterhelve a nemzetfenntartás, közcélok szolgálatában, – épen a szervezetlenség, fejtelenség miatt s igazi irányadó nemzeti fórum hijján. Élet-tékozló bűnös társadalmi szokásokra és oktan, több bajt szerző mentőakciókra élesen hívja fel a figyelmet. De vannak még „források a kősziklában.”

Végül megáll Makkai a „kérdező jövőd”, az ifjúság válsága és problémái előtt. A nevelő-nemzedéknek revízió alá kell vennie nevelő-gondolatait, mert az ifjúság *gyökereiben más*. Régi eszményeit összetörte, hitelüket elrabolta

a világháború. Meg kell az ifjúságnak mutatni szeretettel, hogy ezeknek az eszményeknek a lényege ma és mindég ugyanaz, csak visszaéltek velük, csak formájok volt hamis, csak gonosz és bűnös álarcot kényeszerítettek rájuk. A mi ifjúságunk és rajta keresztül nemzetünk jövője nemcsak azon fordul meg, hogy nemzeti nevelésünknek, iskoláink munkájának milyen szörnyű külső akadályai vannak, hanem azon is, hogy *mi minden* körülmények között milyen *minőségű* nevelést adunk gyermekeinknek. A végső gondolat tehát megint az, mely engem Makkai egész könyvében legjobban megragadott, annyira, hogy szabadulni sem bírok tőle: *ami velem történik, annak sohase keressem és sohase fogadjam el külső okát addig, amig csak egyetlen belső ok is van, ami hozzájárulhatott ahhoz, hogy az a valami megtörténjék.*”

Aki ezt a dombormű-mondatot így leírta, a lelki élet nagy plasztikájából: az Evangéliumból kiolvasztotta és kivéste, aki a kisebbségi nemzet-ideál szobrának középpontjává tette, az valóban a legmagasabbrendű politikai művet alkotta meg, pártok és politikusok felett. Az méltón megfelelt a fantasztá csoda-váróknak és a saját kezükkel sírt ásó desperádóknak. Az nekünk, kisebbségi magyaroknak, valóban méltó útunkat látó, célunkat kijelölő, igazságunkat kifejező vezérünk.